Osmanlı Devleti'nde Kurulan Veteriner Dernekler Üzerine Yeni Araştırmalar

New Research on Veterinary Societies Established in the Ottoman State

Berfin MELİKOĞLU GÖLCÜ,[a]
Sezer ERER[b]

[a]Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD,
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Samsun
[b]Tıp Tarihi ve Etik AD,
Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bursa

Geliş Tarihi/*Received:* 29.10.2012
Kabul Tarihi/*Accepted:* 28.01.2013

Bu çalışmanın bir bölümü, 40. Uluslararası Veteriner Hekimliği Tarihi Birliği Kongresi (22-25 Ağustos 2012, Utrecht/Holanda)'nde sunulmuştur.

Yazışma Adresi/*Correspondence:*
Berfin MELİKOĞLU GÖLCÜ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi,
Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Samsun,
TÜRKİYE/TURKEY
berfinmelik@gmail.com

ÖZET Türkiye'de veteriner hekimliği ile ilgili ilk dernekleşme çalışmaları, mesleki sorunlar karşısında veteriner hekimler arasında birlik ve iletişimin sağlanması, veteriner hekimliği mesleğinin geliştirilmesi, veteriner hekimlik ve hayvancılığa ilişkin düzenlemelerin gerçekleştirilmesi amacıyla II. Meşrutiyet'in ilanından sonra başlamıştır. İlk veteriner hekimliği derneği, "Osmanlı Cemiyet-i İlmiyye-i Baytariyesi" adıyla 26 Ağustos 1908 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. İzleyen yıllarda, veteriner hekimliğe yönelik bilimsel ve mesleki etkinliklerin sürdürülebilmesi amacıyla İstanbul ve Anadolu'da dernekleşme girişimlerine devam edilmiştir. Cumhuriyet'in İlanına kadar Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi (1908), Mülkiye Baytarları İttihat ve Teavün Cemiyeti (1909), Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Mezunin Cemiyeti (1911), Taşra Baytari Cemiyeti (1911), Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Talebe Cemiyeti (1919), Türk Baytarlar Birliği (1920) faaliyet göstermiştir. Ancak peşi sıra gelen Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşları yıllarında yaşanan sıkıntılar ve maddi imkânsızlıkların etkisiyle bu dernekler, kısa ömürlü olabilmişlerdir. Bu çalışma ile Osmanlı Devleti'nde veteriner hekimliği alanında gerçekleştirilen dernekleşme çalışmalarının, yeni bilgiler ışığında alana katkıları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dernekler; veteriner hekimliği; Osmanlı Devleti

ABSTRACT In Turkey, the very first organizational initiatives of veterinary medicine were launched during the Second Constitutionalist Era to maintain the unity and solidarity, and collaboration among veterinarians in order to face profession problems; to improve veterinary medicine, and to ensure the enforcement of livestock regulations. The first veterinary medical society, namely the Ottoman Veterinary Medical Society, was established on August 26, 1908 in Istanbul. In the following years, to maintain the veterinary science and profession activities, the organizational efforts were carried forward in both Istanbul and Anatolia. Ottoman Veterinary Medical Society (1908), Fraternal Alliance Society of Civil Veterinarians (1909), Civil Veterinary School Alumni Society (1911), Provincial Veterinary Society (1911), Students' Society of the Civil Veterinary School (1919) and Turkish Veterinary Society (1920) were all in service until the proclamation of the Republic of Turkey. Unfortunately, these societies could only survive for a short period of time because of the issues and financial problems resulting from the Balkan War and World War I, which started immediately after the establishment of the aforementioned societies. This study aims to assess the contributions of the organizational efforts to the veterinary medicine in the Ottoman Empire in the light of new information.

Key Words: Societies; veterinary medicine; Ottoman State

Turkiye Klinikleri J Med Ethics 2013;21(2):88-94

Bilimsel anlamda veteriner hekimliği eğitimi, 1842 yılında Prusyalı Veteriner Hekim Godlewsky tarafından İstanbul'da başlatılmış, Sivil Veteriner Okulunun 1889 yılında kurulmasıyla devam etmiştir.

Copyright © 2013 by Türkiye Klinikleri

İzleyen yıllarda sayıları giderek artan askeri ve sivil veteriner hekimler arasında mesleki, hukuki ve bilimsel sorunlar ortaya çıkmış ancak yasal sınırlamalar nedeniyle II. Meşrutiyet'in ilanına kadar konuya yönelik çözüm arayışına gidilememiştir.[1,2]

Özellikle 18. yüzyıldan itibaren gerçekleştirilen yenileşme ve modernleşme hareketlerinin sonuncusu olarak ilan edilen II. Meşrutiyet ile birlikte kişi hak ve özgürlükleri alanında, sansür, sürgün ve kanunun belirlediği haller dışında cezalandırma ve tutuklama kaldırılmış, düşünce, ifade ve toplantı özgürlüğü ile dernek kurma hakkı kazanılmıştır. Bununla birlikte, Fransa'da çıkarılan Dernekler Kanunu'nun (1 Temmuz 1901) etkisi altında hazırlanan ilk "Cemiyetler Kanunu" 16 Ağustos 1909 tarihinde kabul edilmiştir.[3-5]

Diğer taraftan, bu dönem mesleki dernekler ile ilgili örgütlenme çalışmaları da yoğun olarak göze çarpmaktadır. Osmanlı döneminde mesleki dernekleşme faaliyetleri, Batı'nın teknolojik seviyesine ulaşabilmek ve ordunun ihtiyacı olan elemanları yetiştirebilmek için ilk olarak eğitimine daha önce başlanan uygulamalı bilim dallarının mensupları tarafından gerçekleştirilmiştir. Derneği oluşturacak meslek mensuplarının sayı bakımından yeterli seviyeye ulaşmaları, aralarında dayanışma ihtiyacı ve imkânının doğması, asker, devlet memuru veya sivil olmaları gibi faktörler mesleki derneklerin kurulmaları üzerinde etkili olmuştur.[6,7]

Devlet hizmeti ve ordu dışında uygulama alanı bulan ve sosyal yönü daha geniş olan tıp ve eczacılık gibi mesleklerde dernek kurma girişimleri daha erken başlamıştır. Askeri yönü ağır basan ve mezuniyeti takip eden süreçte Osmanlı topraklarının çeşitli bölgelerine göreve gönderilen mühendis ve veteriner hekimler arasındaki cemiyetleşme faaliyetleri ise daha geç gerçekleşebilmiştir.[7] Türkiye'de kurulan veteriner dernekler hakkında bilgi veren çeşitli çalışmalar yayımlanmıştır.[1,8-11] Bu araştırmada, Osmanlı Devleti'nde veteriner hekimliği mesleği ile ilişkili derneklerin kurulmasına yönelik gerçekleştirilen çalışmaların, saptanabilen yeni bilgiler ışığında değerlendirilmesi ve veteriner hekimliği tarihine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Çalışmanın ana materyalini, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün Osmanlı Arşivi Bölümünden alınan konu ile ilgili arşiv belgeleri ile Atatürk Üniversitesi Özege Kataloğu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı ve Milli Kütüphaneden sağlanan ilk elden kaynaklar oluşturmuştur. Ayrıca konuya ilişkin kitap, makale ve diğer yayınlardan da yararlanılmıştır. Rumi takvime göre verilen tarihler, Türk Tarih Kurumu tarih çeviricisi kullanılarak miladi tarihlere dönüştürülmüştür. Konu, elde edilen bu verilerin ışığında kronolojik olarak ele alınmıştır.

BULGULAR

OSMANLI DEVLETİ'NDE KURULAN VETERİNER HEKİMLİĞİ DERNEKLERİ

Osmanlı Devleti'nde veteriner hekimliği alanındaki gerçekleşen dernekleşme çalışmaları, yeni mezun veteriner hekimlerin istemedikleri yerlere tayin edilmelerinden kaynaklanan rahatsızlıkları önlemek ve II. Meşrutiyet'in getirdiği hukuki ve siyasi imkânlarla birlikte güçlü olabilmek amacıyla başlatılmıştır.[8,9]

İlk veteriner hekimliği derneği, "Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi" adıyla 26 Ağustos 1908 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. Dernek Başkanlığına Mülkiye Baytar Mektebi Müdürü Mehmet Ali Bey getirilirken, Başkan Yardımcılığına Mehmet Âkif (Ersoy), Genel Katipliğe Ali Rıza (Uğur), Özel Katipliğe Fazlı Faik (Yeğül) ve Saymanlığa Nikolaki Beyler atanmıştır.[10,12] Sivil veteriner hekimler tarafından oluşturulan derneğe askeri veteriner hekimlerin de katıldığı bildirilmiştir.[11] Derneğin kuruluşunda öngörülen amaçlar şu şekilde sıralanmıştır;

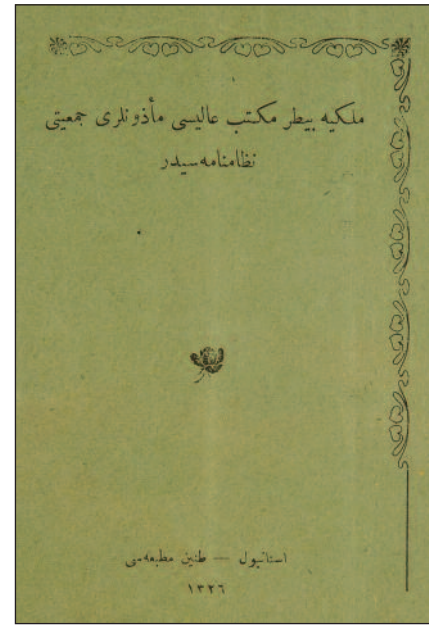
- Osmanlı Devleti'nde veteriner hekimliği mesleğini geliştirmek.
- Hayvan ıslahı ve hayvan sağlığı ile ilgili veteriner hekimliği hizmetlerini iyileştirmek.
- Veteriner hekimler arasında dayanışmayı sağlamak ve gerektiğinde meslek mensuplarının hukuki haklarını korumak.

■ Hayvan sağlık zabıtası, hayvan ve insan sağlığının korunması, hayvan ırklarının ıslahı ile ilgili hükümetin ve halkın desteğini almak.[13]

Dernek, kuruluşundan kısa bir süre sonra, 14 Eylül 1908 tarihinde veteriner hekimliğe ilişkin ilk süreli yayın olan "Mecmua-i Fünun-u Baytariye" adlı dergiyi yayımlamaya başlamıştır. Yaklaşık iki yıl süresince faaliyette bulunan "Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi" ve yayın organı, daha sonra gerçekleştirilen dernekleşme ve yayın faaliyetlerine temel oluşturmuştur.[1]

Dernekleşme çalışmalarından biri olan ve İstanbul'da bulunan sivil veteriner hekimler tarafından oluşturulan ikinci dernek "Mülkiye Baytarları İttihat ve Teâvün Cemiyeti"dir. Ahmet Nevzat,[8] Derneğin 1908 yılının Aralık ayında kurulduğunu bildirmiştir. "Mülkiye Baytarları İttihat ve Teâvün Cemiyeti"ne ilişkin bilgilere, Dernek yönetimi tarafından "Mecmua-i Fünun-u Baytariye" nüshalarında yayımlanan yazılarda rastlanmıştır.[14,15] Söz konusu yazılarda, sivil veteriner hekimliği örgütlenmesinde görülen yetersizlikler dolayısıyla veteriner hekimliği mesleğinin gelişemediği vurgulanmış, meslektaşlar arasında dayanışmayı sağlamak üzere "Mülkiye Baytarları İttihat ve Teâvün Cemiyeti"nin faaliyete başladığı ilan edilmiştir. Dernek Başkanı Civan Bey'in yaptığı duyuru ile sadece İstanbul'da değil, Osmanlı topraklarında bulunan tüm sivil veteriner hekimler, dernek üyeliğine davet edilmişlerdir. Derneğin temel amacı, veteriner hekimliği mesleğinin geliştirilmesi, meslektaşların hukuki hak ve yararlarının korunması olarak bildirilmiş, konuyla ilgili olarak 30 maddelik bir nizamname hazırlanmıştır. Ayrıca veteriner hekimler arasında yardımlaşmanın sağlanması öngörülmüş, buna bağlı olarak üyelerden toplanılacak yardım parası ile özellikle fakir ve muhtaç meslektaşlara yardım edilmesi kararlaştırılmıştır.[14] Sonraki günlerde, Civan Bey'in Dernek başkanlığından istifası üzerine Mehmet Âkif (Ersoy) Bey'in bu göreve atandığı belirlenmiş ancak derneğin kapanışına ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır.[15]

"Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi Mezunin Cemiyeti", 28 Şubat 1911 tarihinde kurulmuştur (Resim 1). Dernek, 1908 yılında kurulan "Osmanlı

ملکیه بیطر مکتب عالیسی مأذونلری جمعیتی
نظامنامه سیدر
استانبول — طابخانه مطبعه‌سی
۱۳۲۶

RESİM 1: Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi Mezunin Cemiyeti Nizamnamesi (1911).

Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi"nin devamı olarak kabul edilmektedir.[1] Adını aldığı "Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi", iki ayrı yerde öğretim yapan sivil veteriner sınıflarının, ulaşım ve uygulama güçlüğünü ortadan kaldırmak amacıyla 1894-1895 eğitim-öğretim yılından itibaren müstakil bir binada birleştirilerek yeniden yapılandırılmasıyla oluşturulmuştur.[16]

Derneğin kuruluş amacı, veteriner hekimler arasında birlik ve yardımlaşmayı sağlamak ve veteriner hekimliği mesleğinin ilerlemesine hizmet etmek olarak belirlenmiştir. Dernek bu amaçlarını yerine getirebilmek için;

■ Bilimsel düşüncelerin yayılmasını sağlayacak bir derginin yanı sıra veteriner hekimliği, hayvan ıslahı ve halk sağlığı ile ilgili kitap ve broşürlerin yayımlanmasını

■ Bilimin gelişimi ve kamu yararının temini için yolculuklar düzenlenmesini

■ Veteriner hekimliğe dair bir kütüphanenin kurulmasını

■ Bilimsel araştırmalarla ilgili konferansların düzenlenmesini öngörmüştür.

Ancak Derneğin sınırlı bir bütçeye sahip olması nedeniyle ilk etapta, çıkarılması düşünülen bi-

limsel derginin düzenli olarak yayımlanması üzerinde durulmuş, diğer kararların ise daha sonra uygulamaya konulması düşünülmüştür.

Derneğe üyelik asli ve tabii olmak üzere iki şekilde kabul edilmiştir. Asli üyeler dernek nizamnamesi hükümlerine bağlı üyeler olup, bunun dışında kalan sivil veteriner hekimler tabii üye olarak sayılmıştır. Asli üyelere verilen hak ve sorumluluklar arasında; Derneğin kütüphanesinden yararlanabilmek, Derneğin gündemine alınmak üzere herhangi bir bilimsel sorunu ya da düşünceyi sunmak ve teklif etmek, düzenlenen yolculuklara ve bilimsel konferanslara katılım sağlamak ve yönetim kurulu hesaplarını incelemek yer almaktadır. İstanbul'da bulunan üyeler ayrıca Derneğin yönetim kurulunu seçmekle yükümlü tutulmuştur.[17]

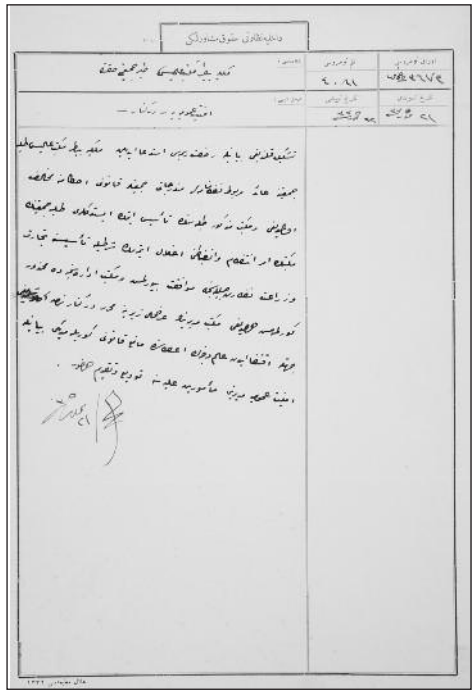
Derneğin ilk yönetim kurulu başkanlığına, Sivil Veteriner Okulu'nun ilk mezunlarından olan ve "Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi"nin Başkan Yardımcılığını yürüten Mehmet Âkif (Ersoy) Bey seçilmiştir. Mehmet Âkif Başkanlığındaki Derneğin diğer yönetim kurulu üyelerini, Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi Müdürü Ali Rıza (Uğur), Muavin Baytar Mektebi Müdürü Ali Rıza (Erem), Seyyar Baytar Müfettişi Hüseyin Mustafa, İstanbul Vilayeti Baytar Müfettişi Agop ve Bakteriyolojihane-i Baytari Müdür Muavini Cafer Fahri (Dikmen) Beyler oluşturmuştur.

Dernek nizamnamesinde veteriner hekimlerin hukuki haklarının korunması üzerinde durulmuştur. Buna göre, veteriner hekimliği mesleğinin ya da meslektaşlardan birinin hakkının korunması için Dernek tarafından hükümete yapılacak başvurunun müdahale şeklini almaması gerektiği vurgulanmış, böyle bir durum karşısında izlenecek yollar anlatılmıştır. Nizamnamede ayrıca yayın işleri ile ilgili gerekli düzenlemeler ele alınarak, bir yayın kurulu oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kurul, bilimsel bir derginin yayımlanmasının yanı sıra veteriner hekimliği alanında gerekli görülen eserlerin telif ve tercümesinden de sorumlu tutulmuştur.[17]

Derneğin kuruluş amaçları arasında yer alan süreli yayının, "Risale-i Fenn-i Baytari" adıyla bir buçuk yıl sonra yayımlanmaya başladığı saptanmıştır. Yapılan arşiv taramalarında, Derginin toplam 6 sayı olarak yayımlandığı belirlenmiştir. İlk sayısına ulaşılamamakla birlikte erişilebilen sayılar incelendiğinde, derginin sahibi ve editörler kurulunun, Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi hocalarından Cafer Fahri (Dikmen) ve Simon Beylerden oluşturulduğu, daha sonra Simon Bey'in bu görevden ayrılmasıyla 6. sayının Cafer Fahri Bey'in editörlüğünde yayımlandığı saptanmıştır. Ancak Balkan Savaşları yıllarında başlayan sıkıntılar ve maddi imkânsızlıklar sebebiyle önce Derginin yayımlanması durdurulmuş, 17 Haziran 1914 tarihinde "Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi Mezunin Cemiyeti"nin faaliyetlerine zorunlu olarak son verilmiştir.[8]

İstanbul merkezli bu derneklerin, taşrada görev yapan veteriner hekimlerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaması üzerine, 1911 yılında merkezi Adana olan diğer bir derneğin "Taşra Baytari Cemiyeti" adıyla kurulduğu kaydedilmiştir. Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerinde istihdam eden 120 veteriner hekimin katılımı ile faaliyete başlayan Derneğin Yönetim Kurulu Başkanlığına Saruhan Mebusu Haydar Bey'in atandığı bildirilmiştir. Ancak Dernek üyelerinin bir araya gelmesinde yaşanan sorunlar, derneğin uzun ömürlü olmasına engel olmuştur.[11]

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde birbiri ardına gelen Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşları sırasında önemli sorunlar yaratan salgın hayvan hastalıkları karşısında, veteriner hekimliği eğitim-öğretimi ve örgütlenme çalışmaları yetersiz kalmış, dernekleşme faaliyetlerine aralıklarla devam edilmiştir.[9,18,19] Mütareke döneminde ivme kazanan dernekleşme hareketleri, veteriner hekimliği alanında da kendini göstermiştir. Bu dönem kurulduğu belirlenen ilk dernek, "Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Talebe Cemiyeti"dir. Dâhiliye Nezareti tarafından kaleme alınan 21 Temmuz 1919 tarihli arşiv belgesinde (Resim 2), söz konusu Derneğe ait nizamnamenin "Cemiyetler Kanunu"na uygun olduğu bildirilmiş, Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi öğrencileri tarafından oluşturulan Derneğin kuruluşuna, Ticaret ve Ziraat Nezareti ile Okul yönetimi tarafından Okul düzenini bozmamak şartıyla

RESİM 2: Dahiliye Nezareti tarafından Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Talebe Cemiyeti" hakkında kaleme alınan arşiv belgesi (21 Temmuz 1919).

muvafakat verildiği anlaşılmıştır.[20] Bununla birlikte, Derneğin faaliyetleri ve kapanışına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Osmanlı Devleti'nde veteriner hekimliği alanında kurulan son dernek "Türkiye Baytarlar Birliği" adıyla 1920 yılında Ankara'da faaliyete başlamıştır (Resim 3). Dernek, dönemin Müdafaa-i Milliye Vekâleti Baytar Dairesi Başkan Vekili Haylil Bey'in girişimleri ve özellikle Etlik Serum Darülistihzarının askeri ve sivil kadrosunun gayretleriyle oluşturulmuştur.[1,9]

RESİM 3: Türkiye Baytarlar Birliği Esas Nizamnamesi (1920).

Derneğin kuruluş amaçları ve görevleri şu şekilde kabul edilmiştir;

- Meslektaşlar arasında yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanması ve korunması,
- Veteriner hekimliği ile ilgili gelişmelerden meslektaşları ve halkı haberdar etmek,
- Veteriner hekimlerin hukuki haklarının korunması ve geliştirilmesi için çalışmalarda bulunmak,
- Ülke hayvan sağlığının korunması için gereken önlemleri almak ve uygulamak,
- Veteriner teşkilatını bilimsel konularda aydınlatmak, hayvan yetiştiriciliği ve sağlığı hakkında kanunların düzenlenmesi için dikkat çekmek

Dernek üyelerinin veteriner hekimlerin dışında muavin veterinerlerden de oluşturulması kararlaştırılmıştır. Derneğe maddi ve manevi yardımda bulunan kişilerin yönetim ve genel kurulun onayıyla fahri üye olması kabul edilmiştir. Dernek toplantılarının Nalbant Mektebinde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Türkiye Baytarlar Birliği, her yıl sonunda toplanan genel kurul tarafından seçilen yönetim kurulu tarafından idare edilmiştir. İlk Yönetim Kurulu Başkanlığına Şefik (Kolaylı) Bey, Başkan Yardımcılığına Kaymakam Şükrü Bey, Genel Sekreterliğe Naki Cevat (Akkerman) Bey, Veznedarlığa Eşref Bey seçilmiş, Halil Bey, Hüseyin Bey, Adil Bey, Cemal Bey ve Süreyya Tahsin (Aygün) Bey ise diğer yönetim kurulu üyeleri arasında yer almıştır. Dernek nizamnamesine göre bu kişiler, ayrıca Birliğin kurucuları olarak da belirtilmiştir.

Birliğin gelirleri, üyelerin aidat bedelleri, bağışlar ve terfi eden üyelerin üç ay içerisinde vereceği ödenek farklarından ibaret olup, gelirlerin Ziraat Bankasına yatırılmasına karar verilmiştir. Maaş almayan veteriner hekimler için ise daha düşük ödemeli üyelik şartlarının düzenlendiği anlaşılmıştır. Nizamnamede Birliğe ait resmi bir mühür olduğu belirtilmiş ve veznede muhafaza edilen bu

mührü kullanma yetkisi yönetim kurulu başkanı ve başkan yardımcısına verilmiştir.[21] Bununla beraber Dernek yönetiminde ilk defa bir meslek ambleminin oluşturulması konusu gündeme getirilmiş, daha önce hayvan sağlığı ile ilgili kurumlara asılması için önerilen kırmızı yıldızlı bayraklardan esinlenerek Derneğin "alameti farikası", beyaz zemin üzerine kırmızı yıldız (necm-i ahmer) olarak kabul edilmiştir.[18,22]

Türkiye Baytarlar Birliği, uygun gördüğü bilimsel kitapları tercüme veya eserleri telif ettirmekle yükümlü tutulmuştur.[21] Bu karara uygun olarak veteriner hekimliği ve hayvan sağlığı ile ilgili bazı kitapların, "Türkiye Baytarlar Birliği Külliyatı" kapsamında yayımlandığı belirlenmiştir. Gerek derneğin tavsiyesi gerekse kendi teşebbüsleriyle tercüme, telif veya bilimsel keşiflerde bulunan meslektaşlara genel kurul kararıyla takdir beyan edilmesi ve maddi imkânlar dâhilinde para ödülü verilmesi öngörülmüştür.[23,24] Yine, vefat eden Birlik üyelerinin ailelerine veya herhangi bir şekilde felakete uğrayan meslektaşlara genel kurul tarafından maddi yardımda bulunulmasına karar verilmiştir. Birliğin ayrıca yurtdışında benzer derneklerle iletişim kurması ve gerekli gördüğü derneklere fahri üyelik ünvanı vermesi uygun bulunmuştur. Nizamname sonuna eklenen duyuruda Birliğin veteriner hekimliği alanında kurulan ilk resmi dernek olduğu vurgulanmış, "*Bütün mesleklerin harekete geldiği şu zamanda müttehid bir cephe ve gaye ile vatan hizmetine koşmak için el ele vermekliğimiz ve fikirlerimizi bir araya toplamaklığımız lazımdır. Bu vesile ile sizi mesleğin yegâne ilmî müessesesi olan Türkiye Baytarlar Birliğine aza olmaya davet ediyoruz*" ifadelerine yer verilmiştir.[21]

Dinçer, Türk Baytarlar Birliği Başkanı Şefik (Kolaylı) Bey'in, müdürlüğünü yürüttüğü Ankara Etlik Serum Darülistihzarının 1924 yılında İstanbul Pendik Bakteriyoloji ve Seroloji Enstitüsüne nakledilmesi üzerine Ankara'dan ayrıldığını bildirmiştir.[1] Şefik (Kolaylı) Bey'in yanı sıra bazı yönetim kurulu üyelerinin de görev icabı şehir değiştirmelerinden dolayı Birlik yönetimi, Veteriner Hekim Binbaşı Cemal Bey'e bırakılmıştır. Ancak izleyen günlerde yeni bir yönetim kurulunun toplanamaması, Birliğin kapatılmasına neden olmuştur.[8,9]

TARTIŞMA VE SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde veteriner hekimliği eğitiminin 1842 yılında, sivil veteriner hekimliği eğitiminin ise 1889 yılında başladığı dikkate alınırsa, veteriner hekimler arasında dernekleşme çalışmalarının oldukça geç gündeme geldiği söylenebilir.[2,16] Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde kurulan bu derneklerin, gerçekleştirdikleri faaliyetler arasında özellikle veteriner hekimliğin geliştirilmesi, meslek sorunlarının çözülmesi, meslektaşlar arasında birlik ve yardımlaşmanın sağlanması ve veteriner hekimlerin hukuki haklarının korunması üzerinde durduğu ileri sürülebilir.[12-14,17,20,21] Bu durum, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kazanılan hak ve özgürlüklerin bir yansıması olarak kabul edilebilir.[4,5]

Bu dönem kurulan bazı derneklerin üyeleri arasında sadece sivil veteriner hekimlerin değil aynı zamanda askeri veteriner hekimlerin de bulunması, İstanbul dışındaki bölgelerde de görev alan veteriner hekimlerin dernek üyeliklerine davet edilmeleri, ayrıca "Türkiye Baytarlar Birliği" üyeleri arasında veteriner yardımcı sağlık personellerinin de yer alması, bu derneklerin kuruluşlarında öngördükleri amaçlarını gerçekleştirebilmek için veteriner hekimliği hizmetlerini bir bütün olarak ele aldığını düşündürmektedir.[11,14,17,21]

T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kataloglarında belirlenen "Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Talebe Cemiyeti"nin Türk veteriner hekimliği tarihinde saptanabilen ilk öğrenci derneği; "Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi Mezunin Cemiyeti"nin ise ilk mezunlar derneği adını aldığı söylenebilir.[17,20] Yine makalede ele alınan dernekler arasında bulunan "Türkiye Baytarlar Birliği"nin adında geçen "Türkiye" ifadesi, veteriner hekimliği derneklerinde bir ilk olarak değerlendirilebilir.[21]

Diğer taraftan, "Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi" ve "Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi Mezunin Cemiyeti"nin faaliyetleri arasında bilimsel

bir derginin yayımlanmasına öncelik verdiği, Türkiye Baytarlar Birliğinin ise tercüme ve telif faaliyetlerini arttırarak veteriner hekimliği alanında kitaplar bastırdığı belirlenmiştir.[13,17,21,23-25] Söz konusu dergi ve kitaplarda yayımlanan yazılar incelendiğinde bu yayınların, mikrobiyoloji, klinik bilimler, hayvan yetiştiriciliği ve ıslahı başta olmak üzere geniş bir konu yelpazesine sahip olduğu, veteriner hekimliği ve hayvancılık alanlarında görülen gelişme ve yeniliklerin yanı sıra araştırma makalelerine de yer verdiği belirlenmiştir.[23,24,26-28] Bu özelliği ile derneklerin, çalışmalarında esas aldıkları "bilimsellik" koşulunu yayın faaliyetlerine de aktarmaya çalıştığı söylenebilir.

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nde faaliyete başlayan veteriner hekimliği dernekleri, ard arda gelen Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşları yıllarında görülen örgütlenme çalışmalarının yetersizliği ve maddi imkânsızlıkların etkisiyle uzun ömürlü olamamışlarsa da veteriner hekimliği mesleğinin bilimsel ve sosyal gelişiminde önemli bir adım oluşturan bu dernekler, Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen mesleki örgütlenmelere de temel teşkil etmişlerdir.

KAYNAKLAR

1. Dinçer F. Türkiye'de Kurulan Veteriner Dernekler ile Bugüne Kadar Olan Gelişmeleri Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi, Ankara: Yeni Desen Matbaası, 1965:487-502.
2. Subhi Edhem. Nevsal-i Baytari. İstanbul: Agop Matasyon Matbaası; 1918. p.10-2, 25-8.
3. Cemiyetler Kanunu. İstanbul: Mecmua-i Kavanîn-i Cedide-i Osmaniyye; 1909.
4. Birecikli İB. Yüzüncü yılında II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine bir inceleme. Akademik Bakış 2008; 2(3):211-6.
5. Temiztürk H, Seyhan S. II. Meşrutiyet ve Millet gazetesi. Atatürk İletişim Dergisi 2011; 1(2):1-19.
6. Ünver AS, Şehsuvaroğlu NB. Türkiye'de Tıbbi Cemiyetler Tarihçesi. İstanbul: Yeni Türkiye Basımevi; 1956. p. 27-34.
7. İhsanoğlu E. Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde İlmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış. Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri -1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu- İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987:1-31.
8. Ahmet Nevzat. Bizde Şimdiye Kadar Teşekkül Etmiş Baytar Cemiyetleri. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, Gayrı Mevkut 1930;1: 6-10.
9. Türk Baytarlar Cemiyeti ve Kendinden Evvel Gelen Cemiyetler. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, Gayrı Mevkut 1933;14:74-8.
10. Dinçer F. Mecmua-i Fünun-u Baytariye ve Osmanlı Cemiyeti İlmiye-i Baytariyesi. Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi 1965; 35(3-4):198-203.
11. Hüsamettin. Türkiye'de ilk Baytari Cemiyet. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, Gayrı Mevkut 1930;2:26-8.
12. Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi. Mecmûa-i Fünûn-ı Baytariye 1908;1(1):21-6.
13. Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi Dahili Talimat Layihasıdır. Mecmûa-i Fünûn-ı Baytariye 1908;1(2):33-8.
14. Civan. Mülkiye Baytarlarına Açık Mektub. Mecmûa-i Fünûn-ı Baytariye 1909;1(11):350-2.
15. İttihat ve Teâvün Cemiyeti Heyet-i İdaresi. Mecmûa-i Fünûn-ı Baytariye 1909;1(13): 416.
16. Erk N, Dinçer F. Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi; 1970. p. 24.
17. T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. DH. İD., Dosya No: 126, Gömlek No:14, Tarih: 23/R/1329.
18. Harp Tarihi Encümeni. Büyük Harbin Baytari Tarihinin Methal-Merkez Cildinin Netayici İlmiye Faslı. İstanbul: Askeri Matbaa; 1931. p. 1-2, 57-59, 80-82.
19. Bekman M. Veteriner Hekimliğimizin Fetret Devri 1918-1922. İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi; 1950. p. 7.
20. T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. DH.HMŞ., Dosya No:4/-1, Gömlek No:4/073, Tarih: 23/L/1337.
21. Türkiye Baytarlar Birliği Esas Nizamnamesi. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası; 1920. p. 1-8.
22. Koç A, Küçükaslan Ö. Türkiye'de Veteriner Hekimliği Ambleminin Tarihsel Gelişimi. Vet Hekim Der Derg 2008; 79(3):31-36.
23. Muzafferiddin. Veba-i Bakari Seromu. Türkiye Baytarlar Birliği Külliyatından: 1. İstanbul: Hüsn-i Tabiat Matbaası; 1924. p. 1-29.
24. İbrahim Nami. Muhtasar Hayvanat-ı Ehliye Göz Hastalıkları. Türkiye Baytarlar Birliği Külliyatı: 2. İstanbul: Hüsn-i Tabiat Matbaası; 1924. p. 1-60.
25. Osman Nuri, Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi ve Mecmûa-i Fünûn-i Baytariye – Ulûm-u Tabîiye ve Tıbbiyeye Bir Nazar. Mecmûa-i Fünûn-i Baytariye 1908; 1(1): 27-32.
26. Mecmua-i Fünun-u Baytariye. 1. Sene (1908-1909), No:1-16, pp.1-520,
27. Mecmua-i Fünun-u Baytariye. 2. Sene (1909-1910), No:1-8. p.1-256.
28. Risale-i Fenn-i Baytari. 1. Sene (1912), No: 2-5; 1. Sene (1914), No: 6. p. 17-96.